

Б21.161.2

Д21

ЮРІЙ
ДАЦЕНКО

ОСТАННІ ГОДИНИ

С1213520

ІСТОРІЇ ПРОВІНЦІЙНОГО ХІРУРГА

КСД

— Не знаю, друже, — щиро зізнався Яків. — У мене просто в голові не вкладається те все, що ти мені про них розповів. Диверсії, ліквідація патрулів, саботаж... Невже ці діти на таке здатні?

— Вони й не на таке здатні, Якове. Війна змінює людей. Дітей перетворює на дорослих і змушує брати до рук зброю. Ти думаєш, що вони воюють за якусь примарну комуністичну ідею та заради світлого майбутнього? — Яків мовчки стенив плечима, знаючи, що Сивак відчує це. — Ні. Вони просто хочуть вигнати німчуру з міста. З країни. Просто врятувати якомога більше своїх друзів, знайомих і незнайомих. Не дати забрати їх до Німеччини... От така боротьба, як на мене, з великої любові, і є найсильнішою. Та найсвятішою. Хоч ти й не віриш у святе.

— Останнім часом усе більше схиляюся до того, що йому є місце в моєму житті...

Йшли разом ще близько чверті години, майже пошепки обговорюючи справу та повторюючи обов'язки один одного. Домовилися, що контактуватимуть, залишаючи записки в Юшкевича. А сигналізуватиме про записку той самий горщик із домашньою рослиною. Лише якщо горщик стоятиме на підвіконні ліворуч — це буде знак Сиваківі, що потрібно забрати записку від Якова; коли ж стоятиме пересунутий праворуч — тоді вже Яків розумітиме, що час забрати записку від Казимира.

На все в них був тиждень, і Яків розумів, що він мине неймовірно швидко, тож варто було поквартитися з остаточним рішенням щодо кількості дітей у групі, пошиттям маскувальних костюмів і, найголовніше, про що говорив Петро Семенюк та що й без нього розумів Яків, — варто було всерйоз узятися за розвідку підвалів, і саме цим Яків сподівався зайнятися із завтрашнього ранку, проте не так сталося, як він собі напланував.

РОЗДІЛ 9

Розбудив Якова стукіт у двері, і перші кілька секунд йому здавалося, що він снить минулими подіями. Щось таке вже з ним траплялося, проте він ніяк не міг зі сну пригадати, що саме це було. І лише коли двері зарипіли й прочинилися, а сам він сів на ліжку й підсліпувато витріщився на довготелесого німецького офіцера, спогади стали на свої місця. А серце покотилося в п'яти.

— Йакіф Рофнер? — німець запитав так буденно, неначе не він не так уже й давно питав у Якова точнісінько те саме. Щоправда, зараз офіцер не чекав відповіді. — Збирайтесь. Машина чекає.

«Ось і трапилося», — гарячково думав Яків, приходячи до тями зі сну та вдягаючись. І справді, цей момент ввижався йому в найгірших роздумах, адже рано чи пізно фон Баум таки мав нагадати про себе, зважаючи на те, що Яків не приходив до нього зі звітом. Власне, вони з фон Баумом і не домовлялися про якийсь конкретний час, проте від дня їхньої зустрічі минуло вже... Яків давно втратив лік дням і уявлення не мав, коли насправді здивався з агентом «Аненербе». Як би там не було, але Яків не мав для фон Баума нічого аж надто втішного. Власне, він особливо й не шукав того клятого годинника, а інформацію, яку таки отримав, вважав за краще приховати від настирливого німця, оскільки в процесі пошуків з'ясувалося, що таємничий майстер-годинник виявився дотичним не лише до казки про годинник (якщо то взагалі була казка), а й до легенди про голема (і це, Яків був упевнений,

була вже геть не легенда, хіба за винятком того моменту, що глиняний бовван міг ожити). Тож Яків міг потішити фон Баума хіба різними версіями казки, які познаходив як у гетто, так і за його межами, однак він був переконаний, що німцєві цього буде мало... Тож варто було готуватися до не надто теплого прийому.

Так і сталося.

Вже з порога його власного кабінету фон Баум здався Якову роздратованим і нетерплячим, зустрів Якова доволі різко:

— Мене цікавлять ваші успіхи, Herr Ровнер.

— І вам доброго ранку, пане фон Баум, — кивнув йому Яків, роздумуючи, з чого саме почати. Власне, він обдумував можливі відповіді ще дорогою сюди, в автомобілі, проте так і не вирішив, з чого розпочати, а тому зараз судомно вишукував у пам'яті якусь зачіпку, яка послугувала б початком «відбріхувань». — Зізнаюся щиро, з'ясував я не так щоб багато, а проте з чогось та й варто починати, чи не так?

Фон Баум не відповів нічого, лише мовчки вказав Якову рукою на стілець через стіл від нього. Яків покійрно кивнув і сів, не знаючи, куди приткнути руки, і, зрештою, вмовстив їх на колінах. З їхніх із фон Баумом фігур одразу ж можна було зрозуміти, хто тут господар, а хто — підлеглий. Фон Баум злегка нависав над столом, сплївши пальці на стільниці, його голова була хижувато націлена вперед, а примружені очі пильно дивилися на Якова. Яків же сидів зі схиленою головою, з руками на колінах та свердлов поглядом стільницю, час від часу підіймаючи очі, щоб зустрітися з холодним поглядом німця.

— Я вас уважно слухаю, Herr Ровнер, — фон Баум стиснув губи й підсмикнув голову, дивлячись на Якова немов згори.

— Ох, ну, коли слухаєте, значить почнімо...

Яків заходився розповідати, навмисне не уникаючи ані найменших подробиць: коли й кого зустрічав, який той хтось мав вигляд, що розповідав з приводу історії про майстра-годинникаря, однак цінної інформації — і він сам це чудово розумів — було в його розповіді заледве відсотків десять, коли не менше. Він намагався майстерно переливати з пустого в порожнє, гендлюючи лише самим сюжетом казки в кількох його варіаціях, хоча й усвідомлював, що фон Баум, маючи надзвичайно гострий розум, не купиться на його простакуваті розбалакування й дуже скоро змушений буде зупини його. Зрештою, він навіть не розповідав німцєві усі подробиці сюжетів, оскільки вирішив змовчати про те, що казковий годинник, як виявилось, має силу лише в межах міста, вирішивши, що коли вони цього самі не знають, то поки що й без його уточнення обійдуться. Навіщо це було йому, він і сам толком не розумів, бо попервах якраз і намірявся розповісти фон Баумові цю цікаву подробицю, однак коли дізнався, що історія майстра-годинникаря може мати безпосередній стосунок до загадки глиняного боввана, щось немов штовхнуло його в груди — не казати німцям!

А от про будку Яків вирішив розповісти, так би мовити, «на десерт», щоб хоч чимось підсолодити безумовну гіркоту, яку відчуватиме німець після всіх його довгих простокувань про зібрання проскурівського єврейського фольклору. А разом із будкою згадати про «примарний натяк» на можливу особу майстра, на слід якого він «от-от вийде».

Так і сталося. Фон Баумове обличчя на мить ожило, коли Яків почав розповідати про будку та стверджувати, що навіть пам'ятає, як вона ще стояла цілою, однак коли завівся про те, що впритул наблизився до встановлення особи самого майстра, німцєві очі потемніли.

— Отже, Herr Ровнер, за цей час, який я вам дозволив вільно пересуватися містом, ви спромоглися лише на те, щоб дізнатися кілька версій казки та постояти на місці колишньої будки годинникаря і... все?

— І майже з'ясував, хто ві...

— Майже не рахується! — ляснув рукою по столу фон Баум, аж Яків підскочив. Його серце з переляку закалатало просто в горлі, проте він таки наважився поглянути німцеві в очі.

Погляд фон Баума метав блискавки, а обличчя зблідло майже до прозорості. Вилиці загострилися, а губи стали тонкими й білими. Майже не розкриваючи рота, він прошипів:

— Певно, я дав вам забагато волі, Herr Ровнер. Що ж, гадаю, разом із волею варто вам дати ще й стимул.

Яків сидів півмертвий від переляку, до якого за мить доєднався ще й страх очікування. Що мав на увазі фон Баум, коли говорив про «стимул». Навряд чи це виявиться якимось позитивним заохоченням. Судячи з його тону та настрою, нічого хорошого чекати Якову не варто було.

— Mein Auto!¹ — крикнув фон Баум до вартового, який стояв біля дверей його кабінету. Той миттю кинувся виконувати наказ офіцера, а фон Баум тим часом набрав повні груди повітря, затримав його на кілька секунд, змушуючи серце заспокоїтися, а тоді повільно випустив повітря кризь стиснуті зуби.

— Я запропоную вам, Якове Соломоновичу, проїхатися зі мною, — його голос став спокійним, але цей спокій лякав Якова більше, ніж нещодавній вибух гніву. І ще це звертання «Якове Соломоновичу» замість вже звичного й сухуватого «Herr Ровнер». Була в ньому якась штучна садистська доброта. Так звертається кат до обвинуваче-

¹ Мою машину! (нім.).

ного, якому має зітнути голову. Невже все закінчиться просто зараз? Якову на очі набігли непрохані сльози. Ні, він жалкував не за власним життям. Він устиг пожити. Йому було шкода дітей гетто, котрі так і не дочекаються обіцяної свободи... — Прошу вас.

Фон Баум різко підвівся і вказав Якову на двері, тоді підійшов до шафи й витяг звідти сіру офіцерську шинель з дорогої вовни. За мить у дверях з'явився відісланий по автомобіль вартовий.

— Das Auto ist eingereicht!¹

Фон Баум ще раз вказав Якову в напрямку дверей, причому жест цей не був агресивним, а навпаки, німець немов люб'язно припрошував дорогого гостя. Краще б він нагорлав на нього та випхав з кабінету втриштя. Холодна люб'язність жахала до гикавки. Яків подумки прощався з життям.

— Я хочу показати вам, Якове Соломоновичу, дещо цікаве, — почав фон Баум, спускаючись слідом за ним сходами. Яків слухав його потилицею, відчуваючи, як ворухиться волосся. — Щось, що, на мою думку, змусить вас працювати швидше.

«Стривай-стривай, — стрепенувся Яків і ледве не повернувся обличчям до німця, проте вчасно схаменувся — не варто було зайвий раз випробувувати долю. — Що це він гордить? Змусить працювати? То він мене везе не на розстріл?».

Надворі вже чекала машина. Фон Баум звично сів поруч з водієм, Якову дісталось місце позаду, поряд з охоронцем.

— Zum Stalag², — коротко кинув фон Баум водієві, дочекався, доки вартовий зачинить за Яковом дверцята,

¹ Машину подано! (нім.).

² У шталаг (нім.). *Stalag* — від скор. нім. *Stamm-lager*, повна назва нім. «*Mannschafts-stamm und Straflager*» — скорочена назва концентраційних таборів німецького Вермахту для інтернованих військовополонених з рядового складу під час Другої світової війни.

і змахнув рукою в чорній шкіряній рукавичці — мовляв, уперед.

Яків гарячково перебирав у голові відомі німецькі слова, намагаючись зрозуміти, що ж таке цей таємничий «шталаг», куди везе його фон Баум, щоб він «працював швидше».

Однак скільки він не напружував мозок, нічого путнього не пригадувалося, а тому Яків вирішив, щоб не збожеволіти від очікування невідомого, покинути копирсатися в голові та спробувати відволіктися, дивлячись у вікно на місто, якого він не бачив так давно. Хоча сказати собі «не копирсатися в голові» було легше, ніж зробити це насправді, адже Яків ніколи за життя так і не навчився контролювати власні думки, як це робили індійські факіри чи популярні у Європі кінця XIX — початку XX століття містики. Дивлячись крізь скло автомобільних дзерцят на місто, він пораз повертався думками до одного — куди вони їдуть? А дорога змушувала задуматися ще більше, адже за кілька хвилин петляння центром міста автомобіль вихопився на бульвар Шевченка і набрав швидкість.

Звісно, Яків міг прямо запитати фон Баума про мету їхньої поїздки, однак був переконаний, що німець, який тяжів до театральних ефектів, не відповів би йому. А от заробити від охоронця на сидінні ліворуч під дих можна було легко. Воно йому було потрібно? Краще вже помовчати. Все одно скоро все з'ясується.

Тим часом автівка домчала їх бульваром до перехрестя з дорогою на Старокостянтинів, і Яків був упевнений, що вони поїдуть далі прямо в напрямку вокзалу, проте водій крутнув кермо праворуч, і за дві хвилини вони вже долали переїзд через залізничні колії й незабаром вибралися на дорогу, якою поїхали догори в напрямку летовища, однак, не доїжджаючи до нього,

звернули ліворуч на колишню «Поштову на Летичів», а тепер Табірну¹.

«Куди ж цей клятий німець мене везе? — товклося в голові у Якова. — Невже до Ракового? Ну, не пива ж попити, справді!»

Про пиво Яків згадав не дарма, автівка саме наблизилася до броварні, й фон Баум зиркнув праворуч — на розлогий парк, за яким вивищувалися цегляні приміщення, а тоді обернувся до Якова.

— І тут німецька спадщина.

— П-прошу? — не зрозумів його Яків.

— Я кажу про Негг'а Кляве, який збудував вам пивоварню².

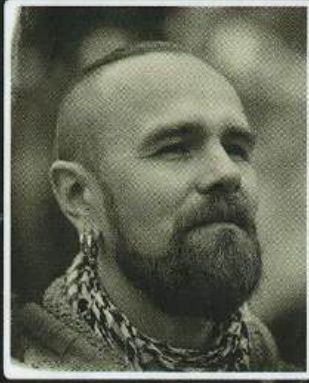
— Так він же в Варшаві народився³, — Яків зрозумів, що своєю відповіддю непогано дошкулив німцеві, який, певно, сподівався вразити «темного жида» ерудицією, проте спіймав облизня. «Темний жид» ще від самого відкриття пивоварні був поціновувачем продукції Кляве та не раз подумки дякував панові Леону.

— Однак він був німцем за корінням, за духом, за... — фон Баум затнувся, добираючи слова, і Яків подумки всміхнувся: поставив таки на місце зайду німецьку, — ... та й навчався Негг Кляве таки в Німеччині!

¹ Нинішня вулиця В. Чорновола в м. Хмельницькому. Існує з моменту виникнення поселення Плоскирів і початково мала назву «Поштова дорога на Летичів». У перші роки XX ст. на виїзді з міста за хутором Раковим були зведені літні табори для військ проскурівського гарнізону, і вулиця отримала назву Табірної. У 1966 р. перейменована на Індустріальну, а в 2000 р. вулиця була перейменована на честь В. Чорновола.

² Ідеться про пивоварню, яку в 1901 р. збудував поляк з німецьким корінням Леон Генріхович Кляве. Пивоварня функціонує й досі та є одним з найупізнаваніших підприємств м. Хмельницького зі славною історією та чудовою продукцією.

³ У 1846 році.

© Сергій Аниськов

Юрій Даценко — хмельницький письменник, який успішно дебютував романом «Пастка для різника». Поєднує детективний сюжет з історичним підґрунтям та атмосферою трилера, працює на стику жанрів.

ЗАКЛЮЧНИЙ РЕТРОДЕТЕКТИВ ПРО ЯКОВА РОВНЄРА

1942 рік. Проскурів. Німецькі війська окупувають місто, у середмісті створено гетто, на східній околиці — табір для військовополонених. Яків Ровнер, якому вже пішов 73 рік, потрапляє до гетто. Однак навіть окупантам відомо, хто він, тож йому роблять пропозицію: свобода та можливість допомогти людям у концтаборі в обмін на збір інформації. Та чи все так просто, як здається на перший погляд? Адже під час пошуку Яків розуміє, що натрапив на щось дуже серйозне, те, про що окупанти ніколи не повинні дізнатися. Чим закінчиться розвідка Якова?

bookclub.ua

ISBN 978-617-15-0641-1

9 786171 506411